

Т. Н. Каджаметова,
к. е. н., доцент РВНЗ "Кримський інженерно-педагогічний університет", Сімферополь

ОЦІНКА СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ КУРОРТНИХ ПОСЛУГ

Т. Kadgametova,
Ph.D., associate Professor, RVNZ "Crimean engineering and pedagogical University" Simferopol

EVALUATION OF THE SYSTEM OF FINANCIAL SUPPORT OF THE REGIONAL MARKET OF RESORT SERVICES

У статті виявлено особливості та дано оцінку ефективності системи фінансового забезпечення регіонального ринку курортних послуг, а також чинники інвестиційної привабливості туристично-рекреаційного комплексу регіону: стратегічні напрями розвитку регіону, рентабельність і конкурентоспроможність туристично-рекреаційних закладів регіону, податкова та інвестиційна політика, інвестиційний потенціал та ризики, що дозволяють виявити такі особливості системи фінансового забезпечення туристично-рекреаційного комплексу, як нерегулярність фінансових надходжень, низький обсяг фінансування, неефективність самофінансування, збитковість, що свідчить про необхідність трансформації механізмів регулювання системи фінансового забезпечення туристично-рекреаційного комплексу курортних територій. Проаналізовано показники фінансового забезпечення туристично-рекреаційного комплексу з ранжируванням по регіонах.

The article reveals features and gives an estimate of efficiency of the system of financial support of regional market of resort services as well as investment attractiveness factors of tourist and recreational complex in the region: strategic directions of the region's development, profitability and competitiveness of tourism and recreational institutions in the region, tax and investment policies, investment potential and risks. Indexes of financial support of tourist and recreational complex with the ranking of the regions were analyzed.

Ключові слова: ефективність системи фінансового забезпечення регіонального ринку курортних послуг, рентабельність, конкурентоспроможність.

Key words: efficiency of the system of financial support of regional market of resort services, profitability, competitiveness.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Туристично-рекреаційний комплекс відіграє важливу роль у соціально-економічному житті країни, посилюється вплив туризму практично на всі сфери життя і діяльності людини. Держава зацікавлена у динамічному розвитку даної галузі та її ефективному функціонуванні. Разом з тим проблеми організаційно-економічної трансформації інфраструктури курортних територій завжди залишаються актуальними. Туристично-рекреаційний комплекс, як і будь-яка інша галузь національного господарства, вимагає фінансового забезпечення для нормального функціонування суб'єктів на регіональному, національному та міжнародному ринках в рівних умовах. У цій проблематиці особливої уваги заслуговує інституціональний механізм фінансової підтримки курортних територій, а отже його дослідження є актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема фінансування санаторно-курортного комплексу знайшла відображення в роботах Р. Аметова [1], Н.З. Вельгош [2], П. Гудзь [3] та ін. Але, незважаючи на детальне вивчення питань фінансування курортних територій, у роботах вітчизняних і зарубіжних авторів, деякі її напрями залишаються не розкритими.

У зв'язку з цим метою даної статті є оцінка системи фінансового забезпечення регіонального ринку курортних послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Діяльність у сфері туризму та рекреації є економічно вигідною діяльністю, яка забезпечує державі значні дивіденди у вигляді зростання доходної частини бюджету, нових робочих місць і стимулювання розвитку цілого ряду галузей економіки. Туреччина, Франція, Ізраїль, Греція щорічно витрачають на некомерційну державну рекламну кампанію туризму близько 100 млн Євро з державного бюджету.

Санаторно-курортна сфера традиційно користувалася державною підтримкою з державного бюджету України та додатково з бюджету Автономної Республіки Крим.

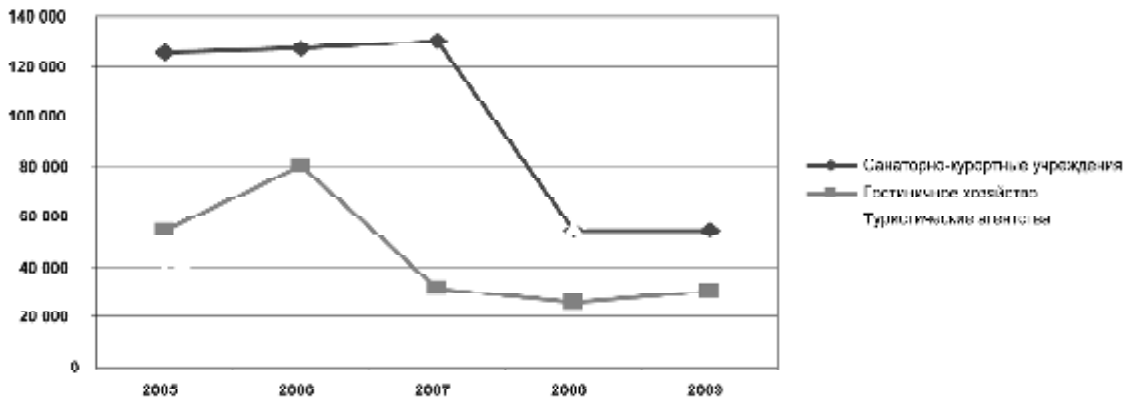
Нині розвиток рекреаційного комплексу здійснюється на основі фінансування в рамках наступних програм:

— Програми розвитку та реформування рекреаційного комплексу Криму на 2014—2016 роки;

— Програми Європейського Союзу "Підтримка спільної ініціативи співпраці в Криму".

У програмі передбачено фінансування на проведення наступних заходів:

- створення засобів розміщення і дозвілля туристів;
- розвиток інфраструктури міст і туризму;
- природоохоронні заходи та заходи з екологічної безпеки;
- рекламно-інформаційне та маркетингове забезпечення реалізації туристських послуг.

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в туристично-рекреаційний комплекс АР Крим, тис. дол. США

Показники бюджетної ефективності фінансового забезпечення туристично-рекреаційних комплексів України мають позитивну динаміку, що підтверджує зацікавленість органів влади державного та місцевого рівня у розвитку туризму. Однак фінансовий результат функціонування туристично-рекреаційного комплексу АРК негативний, що певною мірою зумовлено тіньовим сектором. Але мають місце і проблеми, пов'язані з недоліками регулювання системи фінансового забезпечення.

Необхідно відзначити існування ще однієї проблеми, яка пов'язана з державним регулюванням розвитку туристичної галузі, зокрема недостатнє державне фінансування для просування туристичного іміджу України за кордоном. У той час як більшість країн, які є відомими туристичними центрами, витрачають дуже великі грошові суми на цільові рекламні кампанії туристичного потенціалу, в Україні з кожним роком і так невелике державне фінансування скорочують. Якщо в 2011 році загальний обсяг бюджетних призначень для туристичної галузі становив 22 млн грн., то в 2012 році замість запланованих 29,2 млн грн. на потреби галузі виділили тільки 6060 тис. грн. У той час, як рекламування туристичного потенціалу країни є основною складовою частиною формування конкурентоспроможності туристичної галузі, а також туристичних продуктів, які створюють національні туроператори, повне скорочення державного фінансування галузі суттєво зменшило можливості представлення України на всесвітньо відомих туристичних виставках, салонах та ярмарках, а також неможливістю реалізацію заходів, передбачених Державною програмою розвитку туризму на 2002—20210 роки.

Внаслідок обмеженого фінансування програм розвитку АР Крим необхідно залучення додаткового фінансування. Дану проблему зокрема можна вирішити шляхом залучення інвестицій або банківського кредитування.

Динаміка інвестицій у туристично-рекреаційний потенціал приведена на рисунку 1. За два минулі роки обсяг іноземних капіталовкладень у Криму збільшився більш ніж два рази. На початок 2013 року обсяг прямих іноземних інве-

стицій з 49 країн-інвесторів склав \$ 1,46 млрд. При цьому на кожного кримчанина припадає \$ 748 в іноземних інвестиціях, що майже на \$ 152 більше порівняно з минулим роком.

Умови фінансового забезпечення туристично-рекреаційної діяльності характеризуються різними рівнями розвитку регіонів АР Крим. Інвестиційна активність в туристсько-рекреаційному комплексі АРК та м. Севастополь залишається низькою і не може забезпечити ефективну реструктуризацію та посилення конкурентних позицій АРК на міжнародному ринку туристично-рекреаційних послуг. Обсяг іноземних інвестицій (ПІІ) станом на 01.01.2014 р досяг 150,0 млн дол. США, або 20,9% загального обсягу капіталовкладень в АРК. У географічній структурі ПІІ стійко переважають інвестиції Білорусі, Віргінських Британських островів, Кіпру; питома вага ПІІ Російської Федерації в секторі санаторно-курортних і готельних послуг має тенденцію до зниження. Основним реципієнтом ПІІ в АРК залишається Б. Ялта (102500000 дол. США). З інших регіонів інвестиційно привабливими є Євпаторія та Алушта (санаторно-курортне господарство), Сімферополь і Феодосія (готельне господарство) і Алушта і Судак (туризм). Райони нового освоєння для іноземних інвесторів поки інтересу не представляють. У регіонах АРК відсутні стратегічні плани залучення інвестицій в сферу рекреації та туризму, не створені інвестиційні тримовні веб-сайти. Характерно переважання дрібних нецентралізованих ділянок, непридатних для комплексних масштабних інвестиційних проектів.

Але, незважаючи на зростання значення іноземних інвестицій у фінансовому забезпеченні туристсько-рекреаційного комплексу АР Крим, спостерігається дисбаланс їх розподілу за видами діяльності: зменшення частки вкладень у діяльність санаторно-курортних установ з 66,4% у 2004 р. до 28,6% в 2011 р. при зростанні інвестицій в діяльність турфірм з 2,8% до 42,4%.

Обсяг інвестицій в основний капітал, освоєних підприємствами та організаціями автономії за січень-вересень 2013 р. збільшився в 2,9 рази порівняно з січень-вересень 2012 р. і склав 9,8 млрд грн. Головним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал як і раніше залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких за січень — вересень 2013 р. освоєно 42,5% загального обсягу капіталовкладень (у січні — вересні 2012 р. — 58,4%).

Істотно зросли обсяги інвестування за рахунок кредитів банків та склали 40,8% загального обсягу проти 1,9% у січні — вересні 2012 р. Частка залучених і запозичених коштів, зокрема коштів іноземних інвесторів та вітчизняних інвестиційних фондів, у загальних обсягах капіталовкладень становила 4%. Зростання обсягів фінансового забезпечення не відбивається позитивно на фінансові результати (табл. 1).

Таблиця 1. Основні економічні показники розвитку туристсько-рекреаційного комплексу АРК у 2013 р.

Показники	2013 р.
Кількість обслужених відпочиваючих, млн чел.	3,98
в т.ч. іноземних туристів, тис. чел.	245,6
Обсяг наданих туристично-рекреаційних послуг, млрд грн.	3,2
Платежі до бюджету від санаторно-курортних і туристських підприємств, млн грн.	246,87
Експорт послуг туризму, млн дол. США	94,6
Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол. США.	155,0

Таблиця 2. Прибутковість підприємств за галузями економіки в 2013 р.

Галузь	США		Країни Європи		АР КРИМ	
	Число компаній	Доходність, %	Число компаній	Доходність, %	Число компаній	Доходність, %
Комп'ютерні послуги та програмне забезпечення	22	21,2	3	4,9	13	3,1
Засоби зв'язку	30	19,1	6	9,0	10	15,5
Електроніка	15	17,7	24	5,4	5	16,5
Хімічне виробництво	13	17,7	15	3,3	16	13,7
Видавнича справа	11	13,9	2	8,4	12	27,9
Електротехнічна промисловість	7	12,7	11	4,0	7	11,2
Машини та обладнання	9	12,2	22	4,3	14	12,4
Автомобілебудування	4	10,5	9	7,6	6	6,7
Комерційні банки	45	8,8	43	2,6	57	19,6
Фінансові установи	15	7,5	13	4,8	4	4,8
Туристично-рекреаційний комплекс	36	10,6	25	3,8	69	2,9

Оцінка за показниками відповідності економічним умовам показала, що, незважаючи на те, що обсяги фінансових ресурсів, сконцентрованих в туристсько-рекреаційних комплексах, істотно відрізняються по регіонах, в цілому темпи їх росту, перевищують їх знецінення під впливом інфляції.

Проведений аналіз дозволив зробити висновок про те, що у фінансовому забезпеченні туристсько-рекреаційного комплексу АРК застосовується стратегія зовнішніх джерел, тому було приділено увагу оцінці показників використання позикових, залучених коштів та іноземних інвестицій. Щодо використання позикових коштів, треба відзначити, що в туристично-рекреаційному комплексі АР Крим велику частку займають короткострокові кошти (їх частка до 2010 р. становила від 56% до 63%), лише з 2010 р. обсяги довгострокового кредитування почали рости. Частково проблема росту витратності зобов'язань туристсько-рекреаційного комплексу АР Крим компенсується тим, що він є лідером не тільки за обсягом залучення інвестицій, але і за показником їх частки у фінансовому забезпеченні (табл. 2).

Аналіз прибутковості різних сфер діяльності свідчить про низький рівень дохідності установ туристсько-рекреаційного комплексу АРК, що негативно впливає на інвестиційну привабливість регіону (табл. 2).

Туристично-рекреаційний комплекс працює збитково, тому показник ефективності самофінансування, що розраховується як нерозподілений прибуток, поділена на обсяг власного капіталу підприємств, має від'ємне значення (табл. 3).

Виявлений потенціал розвитку курортних територій може бути реалізований на основі продуманої державної та регіональної політики, заснованої на системі механізмів регулювання розвитку курортних територій, що включає економічні, соціальні та екологічні механізми.

ВИСНОВОК

У разі відсутності державного фінансування розвитку туризму необхідно створити сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій, зокрема:

1) залишити пільги для територій пріоритетного розвитку з тим, щоб залучити інвестиції в розвиток курортних територій;

Таблиця 3. Динаміка коефіцієнта ефективності самофінансування в туристсько-рекреаційному комплексі

	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Коефіцієнт ефективності самофінансування	-0,09	0,1	0,06	0,2	0,15

2) надавати пільгові кредити на будівництво та реконструкцію об'єктів туристичної інфраструктури;

3) надавати податкові пільги з оподаткування туристсько-рекреаційних послуг, що сприятиме конкурентоспроможності турпродуктів і турпослуг;

4) надавати відстрочку сплати податку на прибуток у разі реалізації великих інвестиційних проектів у сфері розвитку туризму та рекреації.

Література:

1. Аметов Р. Социально-экономический механизм развития рекреационной отрасли в регионе // Підприємство, господарство і право. — 2002. — № 9. — С. 116—119.

2. Вельгош Н.З. Обоснование экономической эффективности деятельности курортных предприятий Крыма // Экономика и управление. — 2006. — № 2—3. — С. 110—115.

3. Гудзь П.В. Механізм розвитку курортно-рекреаційних територій у сучасних умовах: дис. д-ра екон наук: 08.10.01 / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. — Донецьк, 2003. — 450.

References:

1. Ametov, R. (2002), "Socio-economic mechanism of development of the recreational sector in the region", *Pidpryemstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 9, pp. 116—119.

2. Vel'hosh, N.Z. (2006), "The rationale of economic efficiency of the resort enterprises of the Crimea", *Ekonomyka y upravlenye*, vol. 2—3, pp. 110—115.

3. Hudz', P.V. (2003), *Mekhanizm rozvytku kurortno-rekreatsiynykh terytorij u suchasnykh umovakh* [Mechanism development resort-recreating the territory of Suchasna umbach], *Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen' NAN Ukrainy, Naukova dumka, Donetsk, Ukraine*.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2014 р.